

KOSSUTH KÜZDELME A BUDAPESTI ÉVLAPOKÉRT.

A Pesti Hirlap Kossuth Lajos szerkesztése alatt a legtekintélyesebb és legolvasottabb magyar hirlap lett. Megjelenésének első hónapjában (1841. jan.) 1300 előfizetője volt, s ez a szám hónapról hónapra növekedett, úgyhogy 1844 elején már 5000-nél többen fizettek elő a lapra, többen, mint a többi politikai lapra együttvéve. Igaz, hogy Kossuth minden idejét lapjának szentelte, igen jó szervezőképessége is volt, mégis ragyogó tolla, kiváló írói tehetsége tette a lapot az olvasók előtt annyira kívánatosná. Az is igaz, hogy a Pesti Hirlap bátran, sokszor élesen ostromozta a közállapotokat, erélyesen hozzászólt a reformkérdésekhez és bizonyára siettette ezek politikai megérlelését is. Ez a körülmény a kormányra nézve nagyon kellemetlenné vált, és mivel a cenzúra nem tudta Kossuth cikkeit és irányát lényegesen tompítani, a kormány 1843 végén más úton igyekezett Kossuthot a szerkesztéstől eltávolítani. Ismeretes, hogy Landerer Lajos, a lap tulajdonosa Wirkner Ede magyar kancelláriai titkár és Gervay József államtanácsos útján nyerte meg hg. Metternich Kelemen államkancellár pártfogását arra, hogy a Pesti Hirlap kiadására engedélyt kapjon, arra is, hogy az utolsó pillanatban a magyar helytartótanács megkerülésével Kossuthot szerződtesse lapjához szerkesztőnek. 1843 végén, amikor Kossuth-tól Bécsben meg akartak szabadulni, ismét Gervay és Wirkner hívták fel erre Landerert; az készségesen engedett és előre kiszámított terv szerint csapdát állított Kossuthnak, amelybe Kossuth bele is esett. Azt kívánta tőle, hogy a még öt évig hallgatólag fennálló, de alá nem irt szerződés ellenére Kossuth 1844-től olcsóbban szerkessze a lapot. Ezen Kossuth felbőszült és felmondta a szerkesztést 1844. június 30-ára.

Ugyanakkor, amikor Kossuth kiugratását Gervay, Wirkner és Landerer tervbe vették, Kossuth maga is, látván a Pesti Hirlap nagy sikerét, arra a gondolatra jutott, hogy nagyobb haszon reményében kibérel egy más lapot. Valóban még 1843 decemberében érintkezésbe lépett Helmezy Mihállyal, a Jelenkor szerkesztőjével, s az már hajlandó is volt lapját bérbe adni. Ez természetesen nem maradt titokban, besúgóí útján csakhamar megtudta a bécsi kormány is, úgyhogy ugyanakkor,

amikor Landererrel Kossuth eltávolítása ügyében megegyeztek, intézkedés történt arra nézve is, hogy a Jelenkort se kapja meg. Wirkner még 1843 decemberében jelenti, hogy a Jelenkort vagy megveszik vagy kibérlik a kormány részére, de jelentette azt is, hogy óvatosan kell eljárni, nehogy ez a szándék kitudódjék, mert akkor Helmezy sokat fog kérni; megjegyzi azt is, hogy talán nincs is erre szükség, mert — b. Mednyánszky Alajos, a könyvvizsgáló hivatal elnökének véleménye szerint — ha Kossuth más lapot vagy esetleg szerkesztést akarna vállalni, ehhez felsőbb engedély szükséges, és ezt nem kell neki megadni. Egyelőre nem is lett semmi a Jelenkor kibéreléséből, mert Kossuth is megtudta, hogy a lapbérléshez épügy felsőbb engedély szükséges, mint valamely új lap szabadalmához. Azért erre az utóbbira határozta el magát, mint maga is megírja, több barátjának rábeszélésére, akiknek az volt a véleményük, hogy ha a kormány megengedte, hogy szerkesztő lehessen, meg fogja engedni azt is, hogy kiadó is lehessen. Kossuth először is tájékozódni akart. 1843. dec. 30-án levélben Zsedényi Ede helytartótanácsoshoz és országgyűlési követhoz fordult, aki egyébként a Pesti Hirlap szepesi tudósítója is volt és készséggel igyekezett az ellenzékiek ily kérését előmozdítani.

Kossuth levelében hivatkozik Landerer és társa «szennyves piszkosságára»: adott szavuk ellenére az országgyűlési tudósítások költségeit egészen reá háritották. (Ebből látható, hogy az első roham Kossuth ellen már dec. 30-a előtt megindult.) Hivatkozik a lappal kifejtett nagy munkásságára, amelyet hite szerint a hazának és kormánynak nem kárára fejtett ki, továbbá barátai rábeszélésére, hogy kérjen magának lapszabadalmat. Kéri Zsedényit, tudja meg gr. Majláth Antal magyar főkancellártól, kaphatna-e napilap kiadására engedelmet. Szerkesztőtársul Szalay Lászlót venné maga mellé, de ha neve ellen kifogás volna s csak mint szerkesztőt fogadnák el, a lapot sógora, Meszlényi Rudolf nevére kérné.

Zsedényi azonnal (jan. 5-én) elküldötte Kossuth levelét b. Gervaynak, Metternich irodája vezetőjének, hogy megtudja a bécsi kormány felfogását. Leveléből kitűnik, hogy teljes jóakarattal támogatta Kossuthot kérése elérésében: kifejtette, hogy Kossuth a kormányra is hasznos egyén lehet. Ezt igazolja *Kiábrándulás* c. cikke a Pesti Hirlapban, amely azt mutatja, hogy Kossuth belátja az ellenzéki reform lehetetlenségét. A lapszabadalom jó eszköz volna féken tartására, meg kellene tehát nyerni Kossuthot, hogy ne térjen más útra. Végül kérte Kossuth levelének visszaküldését, de ez nem történt meg, ott maradt az akták között.¹

¹ Bécsi áll. levéltár. Separat-Confer. Akten 1844. év 143. sz.

Amint Kossuth 1844. jan. 15-iki leveléből kitűnik, Zsedényi azt írta Kossuthnak, hogy 6—8 nap alatt értesíteni fogja közbenjárásának eredményéről, de még január 15-én sem közölte ezt, úgyhogy Kossuth megsürgette a választ. Ugyanebben a levélben közölte Zsedényivel Landererrel való összetűzését és hogy «adott szavának gyáva megtagadásáért» (az előző évinél olcsóbb feltételek megszabását kérte) megróttta és a szerkesztést felmondotta. Egyébként nem köti magát nagyon az ügyszó, mert a cenzúra eljárása alig tűrhető, és ha nem lesz szerkesztő, több ideje marad a cselekvő agitációra — erre a nemzetnek ügyis nagy szüksége van.

Kossuthnak erre az elkeseredett és fenyegető levelére Zsedényi, mint Kossuth febr. 9-iki leveléből kitétszik, arra hívta fel Kossuthot, küldje el neki a lapszabadalom iránti folyamodványát és ahhoz csatoljon programot is, hogy ezeket illetékes helyre benyujtsa. Ez arra mutat, hogy Gervay és Wirkner — kétségkívül nem jóhiszeműen, hanem hogy Kossuthot félrevezessék, mert hiszen ekkor már el volt határozva, hogy Kossuthot a hirlapírás teréről leszorítják — nem adtak közbejárására elutasító választ.

Kossuth tehát, mint levele mutatja, két folyamodványt küldött Zsedényinek, de ezek csak abban különböztek egymástól, hogy az egyik mellé Pestmegyének olyan bizonyítványa került volna, hogy a laphoz kívánt kaució kitelik birtokából, a másik pedig csak ajánlja, hogy a kauciót kész letenni. Pest bizonyítványát azonban nem mellékelhette Kossuth, mert a megyegyűlés csak néhány nap mulva ült egybe, de ígérte, hogy Kiss Lajos udvari agensnek elküldi, hogy hivatalosan benyujtsa; a Zsedényinek küldött másolat arra szolgált volna, hogy ezt már előre bemutassa illetékes helyen a hivatalos tárgyalás gyorsítására. A másik folyamodványt viszont azért küldte, hogy ha talán ez is elegendő volna, azonnal felhasználhassa. Sürgette, hogy eszközölje ki Zsedényi a kérés mielőbbi tárgyalását, mert mint Kossuth kifejezte, a késleltetés reá rosszabb, mint a megtagadás. Kossuth e folyamodványaiban Budapesti Évlapok címen politikai napilapra (esetleg hetenként 4-szer vagy 2-szer megjelenő lapra) kért engedélyt. Kossuth a királyhoz intézett fenti folyamodványt Bécsben a magyar kancelláriánál Kiss Lajos agens útján be is nyújtotta. Zsedényi azonban ezt nem tartotta helyesnek, s ebben igaza is volt, mert a hivatalos út a helytartótanács volt, amelynek élén a nádor állott, s ezt nem volt tanácsos mellőzni. Zsedényi (akkor együtt volt az országgyűlés Pozsonyban) kihallgatáson meg is kérte a nádort Kossuth kérésének támogatására. Erről azonnal értesítette Kossuthot azzal, hogy a folyamodványt Budán adja be a helytartótanácsnál, hogy a rendes hivatalos úton (a cenzúra, a központi könyvvizsgáló hivatal és helytartótanács) tárgyalás

alá vegyék. Ő tudta, hogy ez aránylag a legrövidebb út. Kossuth ezzel sem volt megelégedve, mert azt gondolta, hogy Zsedényi ki tudja eszközölni, hogy a kancellária a helytartótanács nélkül intézkedjék, úgy amint Landererrel járt el, amikor a Pesti Hirlapra szabadalmat adott. Kossuth attól is tartott, hogy a nádor, ha «emlékszik reá, csak gyűlölettel emlékezik». Ez a fordulat kissé elkedvetlenítette, de már nem léphetett vissza, mert a folyamodványt Zsedényi levelének vétele előtt elküldte Kiss agensnek, hogy hivatalosan benyujtsa a kancellárián. Hajlott tehát Zsedényi felhívására és a nádorhoz is folyamodott, bejelentvén, hogy a kancellária útján a felséghez folyamodott lapszabadalomért és alázatosan kéri pártfogását.

A nádor jóakarattal fogadta Kossuth kérését s ezt Zsedényinek tudtára is adta. Az sietett is Kossuthal közölni a jó hírt, ami Kossuthot meglepte. A nádor megtartotta szavát, mert a folyamodványt még februárban elküldötte Majláth kancellárnak és rámutatott arra, hogy annak idején ellenezte a lapengedélyt Landerer részére, továbbá a szerkesztés engedélyezését Kossuthnak, de mivel Kossuth azóta a szerkesztéssel magának hírt és tekintélyt szerzett, azonkívül jelentős jövedelmet élete és családja fenntartására, azért vagy teljesíteni kell kérelmét, vagy hasonló, a kormánytól függő életfenntartási módot kellene neki adni, nehogy visszatérve a régi ösvényre, a megyékben való izgatásokkal újabb bajt szerezzen.

A magyar kancellária a Kiss agens által benyújtott folyamodványt leküldötte a helytartótanácsnak véleményadás végett. Kiss értesítette Kossuthot arról is, hogy Bécsben kérelmét eseménynek tartják, de az engedélyhez való remény kétséges; az még bizonyos, hogy a kért (1844. júl.) időre nem intézik el. Ez értesítés alapján Kossuth a tervet meghiusúlnak tekintette, sőt megsejtette, hogy ha esetleg lapot bérelne, mint ahogy, állítása szerint, Helmezytól a Jelenkort bármely pillanatban meg is kaphatná, az ő szerkesztőségét nem engedélyeznék, holott a szokás szerint eddig ezt csak be kellett jelenteni a helytartótanácsnak. Kossuthnak ez a levele (márc. 9.) még más szempontból is érdekes. Látható belőle, hogy Zsedényi részletesen megírta Kossuthnak a nádor kijelentéseit e szavakkal: «Vannak, kik Landerernek Kossuth iránti engedékenysége hiányát azon viszonyban vélik feltalálандónak, melyben Landerer bizonyos urakkal¹ létezik, kik nyilvános úton jární nem szoktak s vele elhitetvén, hogy a kormánynak érdekében állana Kossuthot a szerkesztésből kizárni, megtagyták neki, hogy azt ily módon igyekezék kieszközölni.»²

¹ Nyilván Gervayt és Wirknert értette.

² Lásd Kossuth 1844. ápr. 18. levelét Wesselényihez (Történelmi Lapok 1875. 122. 1.).

Ezen kijelentés alapján Kossuth egészen helyesen arra következtetett, hogy ezek az urak (a kamarilla) teszik Landerert elbizakodottá, úgyhogy amikor meghallotta, hogy Kossuth lapengedélyért folyamodott, azzal kérkedett, hogy majd megmutatja, sohasem szerkeszt semmiféle lapot. Megérezte Kossuth ebből azt is, hogy a kamarilla utasítása alapján ez az elbizakodottság készítette Landerert, hogy beugrassa őt a szakításba. Kossuth további levelei azt mutatják, hogy a kérelem elintézése nagyon lassan haladt előre, bár Zsedényi valóban mindent elkövetett a siker érdekében. Beszélt Bécsben, megkérte a nádort, beszélt a helytartótanács tagjaival, hogy az ügyet előmozdítsa. Tudta azonban, hogy Metternich megnyerése feltétlenül szükséges, azért arra figyelmeztette Kossuthot, menjen fel *titokban* Bécsbe és kérjen Gervay útján nála kihallgatást.

Kossuth, mint ápr. 14-iki leveléből kitűnik, ezt nem tartotta illőnek tiszta lelkiismeretéhez, szeplőtelen becsületéhez. Nem is fogadta el, hanem ígérte, mihelyt a helytartótanács ügyét elintézi, felmegy Bécsbe és *nyíltan* elmegy Metternichhez és másokhoz is, ha elfogadják, de nem kerüli el a magyar kancelláriát sem.

A helytartótanácsnál Kossuth kérése nagyon lassan haladt előre (márciustól májusig) mindamellet, hogy Kossuth hivatalos személyt, Procopius György budai agenst bízta meg ügyének előmozdításával. Kossuth' erélyes sürgetése és fenyegetése után Mérey elnökhelyettes is, a nádor is késedelemmel, június 10-ikén küldte meg a helytartótanács véleményét a kancelláriának. A nádor hivatalos iratában hivatkozott febr. 25-iki levelére, ismételte érveit, megismételte javaslatát is: vagy teljesítsék Kossuth kérését, esetleg juttassák neki más lap szerkesztőségét, vagy nyujtsanak neki valamilyen hasonló módot az élete fenntartására.

Kossuth közben megfogadván Zsedényi tanácsát, 1844 május elején eljárt Pozsonyban a nádornál, Majláth kancellárnál, majd Bécsben a kancelláriai tanácsosoknál, Kolowrat miniszternél, aki maga hívatta, majd Gervay államtanácsosnál és Metternichnél. Az eredményről nagy általánosságban nyilatkozik Wesselényihez írt (1844. május. 15-iki) levelében.¹ A kancelláriai tanácsosokról azt írja Kossuth, hogy legnagyobb részük határozottan pártolást ígért, de hangsúlyozták, hogy a kancellária épen nem a kormány. Mint látni fogjuk, csak ígérték a támogatást, csak ketten szóltak különvéleménnyel Kossuth kérésének teljesítése mellett.

Nem érdektelen Gervay feljegyzése a Kossuth-tal való találkozásról, amelyet nyomban (máj. 11-én) megírt Wirknernek,

¹ Történeti Lapok, 1875. 134. l.

a nélkül, hogy megvárta volna a Metternichhel való találkozást. Impressziói Kossuthról, az egy órai beszélgetés alapján nem kedvezőtlenek; azt hiszi, hogy Kossuth nyilván előre készült; használhatónak tartja a kormány részére, amely csak az ország javát akarja — de arra nézve, hogyan volna használható, Wirknertől kért javaslatot és figyelmeztette, hogy nem vette ki a beszélgetésből határozottan, hogy Kossuth a journalistika terén akar-e érvényesülni.¹

A legérdekesebb volt Kossuthnak Metternichhel való találkozása. E találkozást mind a ketten megörökítették. Metternich azért írta le másnap (máj. 12-én), hogy Wirknernek tudtára adassék.² Szerinte a beszélgetés Kossuth kérésének előadásával kezdődött, megemlítvén, hogy kérését a családfenntartónak kínos helyzete igazolja. Majd előadta Landererrel való helyzetét és lapszabadalmat kért magának mihamarabbi döntéssel.

Metternich erre kijelentette, hogy nem látja a kérés teljesítését lehetőnek, mert a kormány jó újságot akar ugyan, de nem sokat. E szempontból kiindulva bevallotta, hogy Kossuth munkásságát kezdettől fogva figyelte és azt hiszi, hogy kiváló írói készsége van, de — a nélkül, hogy szellemi képességét érintené — tulajdonképeni célját nem helyesli, azért nem is tudja kérését pártolni.

Kossuth ezután kijelentette, hogy a haza javára törekszik s így nyilatkozott: «Nem vagyok az ellenzék embere, ha ezt a szót úgy értelmezik, hogy minden nem tőlem eredőt ellenzek, kívánom a jót, arra törekszem; ezt többször bebizonyítottam.» Metternich erre az elvont értelmű ellenzéki szellem és a jogtalan ellenzék közti különbséget fejtegette, majd megjegyezte, hogy véleménye szerint csak két irány van: a konzervatív és a romboló. A konzervatív (Metternich ennek vallotta magát) az elérhető jóra törvényes úton nyit utat; a romboló irány elzárja ezt az utat még akkor is, ha egyenként elfogadható célt akarnak. Szerinte Magyarországot a jelen zilált helyzetéből csak két úton lehet kiszabadítani: a királyi hatalomhoz való csatlakozással és fegyvelemmel — de ez Magyarországon nagyon rossz. Kossuth — Metternich szerint — nem tett ellenvetést, hanem azt bizonyította, hogy szándékai a megjelölt útra alkalmasak.

A vége a beszélgetésnek Metternichnek az a tanácsa volt, hogy nyilatkozzék Kossuth Wirkner előtt, aki mint igaz, pártatlan szellem, kezére fog járni. Újból figyelmeztette Kossuthot, mondjon le az elérhetetlen szabadalomról, hiszen az, ha elnyerné, eltértené a hasznos iránytól. A lapvállalkozó szerinte a bevétel szolgálja. A pap az oltárról él, s ez méltányos

¹ Sep. Conf. Akten 1844. év 145. sz.

² Sep. Conf. Akten 1844. év 143. sz. Közülte Wirkner *Élményeiben*.

és természetes is; írói munkásság támogatás nélkül keveset nyujt; ha eszes embernek a szükséges szellemi nyugalom az anyagi gond eltávolításával nyujtható, ezt kötelességük megtenni azoknak, akik a jó ügyet előmozdítják. Ha Kossuth a független írói pályán akarja képességeit érvényesíteni, van mód arra, hogy a megvesztegetés gyűlöletes bélyege elháríttassék.

Kossuth általánosságban megírta a 3 és fél órai¹ kihallgatás történetét Wesselényinek 1844. máj. 15-iki és Zsedényinek 1844. máj. 27-iki levelében, kimerítően Wesselényihez 1844. okt. 4-én írt levelében.

Kossuth szerint Metternich bőbeszédűen, büszke szerénységbe burkolózva beszélt, elmondta, hogy konzervatív ugyan, de barátja a haladásnak és alkotmányosságnak. Az alkotmányosságot nem lehet csinálni, ez alakul és szeretné, ha Magyarország alkotmányos útján boldog lenne; gyűlöli az alkotmányosság ellenébe álló centralisatiót. Bevallotta, hogy az osztrák kormány hibázott Magyarország iránt, különösen azzal, hogy nem tett elég jót. A kormány ezentúl aktivan akar fellépni s a jövő országgyűlésen törvényjavaslatokkal fog fellépni.² Ezek után kérdezte, hogy miként számíthat sikerre, ha a közvélemény független férfiak által nem pártoltatik. Megmondta neki, hogy Magyarország első politikai írójának tartja és méltányolja publicisztikai képességét, hogy a politikai író általánosan befolyással lehet a nemzet sorsára, mint bármely diplomata; rá akarta beszélni, ne adjon ki hirlapot, ne vesztegesse idejét, függetlenebb pályát mutat neki: legyen független, politikai író, csak arra kéri, hogy amikor a kormány lépéseit lelkiismeretével, meggyőződésével megegyezőnek tartja, pártolja a kormányt. Nem akarja megvesztegetni, nem kíván semmit, ami a becsülettel ellenkezik, az olyan embert, aki megvesztegethető, megveti; felhívta, hogy mivel nincs vagyona, határozza meg maga fáradsága jutalmát, kívánságát harmadik személy nélkül teljesíteni kész.

Kossuth erre azt válaszolta, hogy Metternich nem ismeri a magyar ellenzék fogalmát; ez nem jut uralomra, ha győz, mint nyugaton; hivatása csak az, hogy ügyeljen, hogy a kor-

¹ Ez téves. Máj. 15-iki levelében helyesen írja, hogy két és fél óráig tartott; mivel Gervayval egy óráig beszélt, e két beszélgetés együttvéve tartott három és fél óráig.

² Ekkor készült a terv az erélyes kormányzásra a megyékben, erélyes főispáni helyettesek kinevezésével. Ezt a rendszert nevezte el Kossuth Bezirkhauptmannschaftnak és ezzel támadták a legnagyobb eréllyel Apponyi György kancellárt. Az 1847/8-iki utolsó rendi országgyűlésen a kormány valóban kész törvényjavaslatokkal állott elő, de Kossuth és Batthyány Lajos vezetésével az ellenzék a főispáni rendszer miatt oly eréllyel támadta a kormányt, hogy a párizsi forradalom kitörésének hírére megbukott.

mány az alkotmány kerékvágásából ki ne zökkenjen, továbbá az, hogy reformokat kezdeményezzen, mert az olygarchia befolyásos, aktív tényező nálunk, de érdekeik miatt a reform természetes ellenségei. A magyar ellenzék előtt nem az áll, hogy ő tegyen, hanem csak az, hogy mi történjék. Így pl. 1832-ben a kormány csak az ellenzék segítségével vívta ki az úrbéri és anyagi engedményeket; az adózásnál pedig az ellenzék feláldozta népszerűségét is, de a kormány semmit sem tett. Ha tehát a kormány jót akar a nemzettel és ezt alkotmányos úton akarja, az ellenzék lojális támasza lesz. Kossuth személye szerint is ígérte ezt, mert ez hazafias kötelessége, s ezért, semmiféle fizetés nem jár, úgyhogy ha Metternich többre célzott, akkor az a válasza, hogy ő nem eladó. Kérése az, hogy 3¹/₂. éve van a hírlapi pályán, ne akadályozza ezen, tegye lehetővé, hogy magának dolgozhassék és ne egy piszkos érdekspekulánsnak. Pártjának is kell organum, s ezt már azért sem szabad megakadályozni, mert Metternich maga mondja, hogy a kormány nem nélkülözheti a közvélemény csatlakozását. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a pártok szabadon nyilatkozhatnak. Ha a kormány eljárása egy század óta hibás, hogy kezdeményezhet most, ha nem ismeri erről a pártok nézeteit? Ha a sajtóelőlkészítést nem engedélyezik, a kormány nem ismerheti meg a vélemények állását. A kormánynak a reform terén a részletekbe kell ereszkednie, ez pedig eddig még nem történt meg. A házi adónál (1844-ben) a kormány egyszerű nyilatkozata győzelmet jelentett volna, de megbukott, mert a nemadózók a kormány indolentiájában, sőt a veszprémi püspök (gr. Zichy Domokos) és Uray Bálint pártolásával erőt találtak, a főrendi tábla többsége meg a kormánytól függ — ezért bukott meg az adó ügye.

Kossuth szerint Metternichet meglepte Kossuth szelid és illemmel való visszautasítása. Végszava az volt, kéri, vegye ajánlatát fontolóra és ha mondanivalója volna, adja ezt tudtára Wirkner útján.

Metternich és Kossuth nyilatkozatai a főpontokban meg-egyeznek. A kihallgatás lefolyását mégis Kossuth nyilatkozata adja teljesebben és hűvebben. Kossuth is színez kissé a maga javára, de korántsem annyira, mint Metternich. Metternich, mint Széchenyi feljegyzéseiből kiténik, közvetlenül a kihallgatás után magánynyilatkozataiban bizonyos megbecsüléssel szolt Gervayval együtt Kossuthról. Széchenyi Gervayról azt írja máj. 18-án, hogy sokat beszélt neki Kossuthról, aki kellemes hatást tett reá — ezen Széchenyi fel is háborodott, mert képesnek tartotta Metternichet és társaságát arra, hogy őt és a hasonló gondolkozásúakat mellözve, Kossuth-tal szövetkezzenek. Metternichnek viszont azt a kijelentését jegyzi fel (máj. 26-án), hogy Kossuth úgy állt vele szemben, mint ember

ember ellen. Ezek a feljegyzések arra mutatnak, hogy Kossuth feljegyzései közelebb állanak a valósághoz, mint Metternichéi. Az is kétségtelen, hogy Kossuthnak ez a kihallgatása eseményszámba ment Bécsben és izgalomba hozta még Metternichet is. Mint Kossuth írja, «elküldött egy pár követet, el reggelijét, el nejt, ki fogott kocsival várakozott reá órákig; elparancsolt minden embert. Gazdag ismeretekkel bír... igen bőbeszédű, büszke, gyakorlott lélek-halász, úgy látszik, ez választott studiuma, s fájdalom, olyannak tapasztalám, ki becsületes embert alig hiszen, ilyenel csak fehér hollóként találkozott. Ez rettenes, mert nem az ő hibája, hanem a koré s minket illetőleg a nemzeté. Miként higgyen az emberi lélek tántoríthatatlanságában, kinek mézes szavai vagy enyves ujjai előtt annyi volt tölgy-character hajlott meg, miként nyomorú nádszál.»

Gervay is, Metternich is megemlíti, hogy Kossuthnak tudtára adták: ne remélje a lapengedélyt, sőt később hangsúlyozták e körülményt, de kétségtelen, hogy nagyon homályosan és határozatlanul mondhatták, mert akkor Kossuth okt. 4-iki levelében nem írhatta volna ezt: «Nekem úgy látszik, hogy journalistikai pályámnak vége van.»

Nagyon érdekesen nyilatkozik Kossuth a nádornál történt kihallgatásról. A nádor kijelentette neki, hogy kérelmével nehézségei lesznek, mert a kormány nem akar több politikai lapot, ez okon nem kapott lapot sem Széchenyi, sem Dessewffy, de vigasztalta, hogy e nehézség talán leküzdhető. Kossuth meg volt elégedve a nádor nyilatkozatával, de később, októberi levelében, amikor még mindig késett a döntés, kételkedett abban, hogy e szerint fog-e viselkedni. Bizonyos, hogy a nádor ajánlotta Kossuth kérésének teljesítését, de javaslata februárban is, júniusban is vaglyagos volt, mert megemlítette azt is, hogy nyujtsanak neki esetleg más hasonló módot az életfenntartásra. Még jobban hangsúlyozta ezt a nádor Metternichhez intézett külön levelében (június 15.),¹ amelyben figyelmébe ajánlotta, hogy Landerer privilegiumát ellenezte és Kossuth alkalmazását nem akarta, de a kormány Landerernek ennek ellenére engedélyezte a Pesti Hirlapot, Kossuth szerkesztését pedig engedte megtörténni. Kossuth nagy tekintélyre és jó keresetre tett szert, és ha most keresetét elvonják, pótlást keres és a kormányuk új, nagyobb kellemetlenségeket fog szerezni; amikor Kossuth befolyását vélik csökkenteni, látszólagos üldözéssel egyensúlyozzák ezt, azért tanácsos, ha a kormány körültekintő módon — compromissio nélkül — existenciájáról gondoskodik.

Metternich válasza (június 18.) már a régi fontoskodó és lekicsinylő volt. Azt válaszolta, hogy Kossuthnak ujságot adni durva hiba volna, de hiba volna az is, ha semmibe vennék őt;

¹ Sep. Conf. Akt. 1844. év 188. sz.

kétségtelen, hogy módot kell nyújtani neki a megélhetésre. Nem kétséges: nem a királynak kell Kossuth oldalára, hanem Kossuthnak kell a király zászlaja alá mennie. Ezt kijelentette Kossuthnak is, aki biztosította, hogy konzervatív. Azt válaszolta akkor neki, hogy ha konzervatív módon akar cselekedni, pártolja azt, ami nézetével megegyezik. Érzése az, engedni kell, hogy jöjjön, vagy pedig a harcban, amelyet a haza ellen küzdene, elessék. Meg van győződve, hogy Kossuth a legjobb esélyt fogja választani. A nádor pedig tartsa az ösvényt nyitva számára, hogy oda mehessen.

Igaz, hogy a nádort igyekeztek befolyásolni, hogy Kossuthot lehetetlenné tegye. Széchenyi is azt ajánlotta neki, mint naplójába jún. 10-én feljegyzi, hasson oda, hogy Kossuthot pénzzel lekötelezzék. De végeredményében a nádor előtt már februárban az lebegett, hogy vagy teljesíteni kell Kossuth kérését, vagy más hasonló módon kell megélhetést nyújtani neki, úgyhogy Kossuth helyesen ítélte meg a nádort, amikor októberben azt írja, hogy a nádor nyilvánosan jól viselte magát, de hogy «magán lépései mennyiben állanak összhangzásban nyilvános lépéseivel, nem tudja, de annyit lát a sikertelenségből, hogy erősen akarni nem látszik, pedig nála nagy különbség van a közt, ha véleményez s ha akar.»

Bécs remélte, hogy Kossuth beadja derekát, de ebben csalódott. Kossuth Bécsből egyenesen Pestre ment, a nélkül, hogy Wirknerrel beszélt volna. Nem is akart beszélni vele, de amikor látta, hogy a hivatalos eljárás elhúzódik, felesége tanácsára, nehogy ürügyül használhassák fel a hallgatást, május 19-én német levelet írt Wirknernek, amelyben megismételte azt, amit Metternichnek válaszolt a független írásra vonatkozó ajánlatára. Elismerve, hogy Metternich tőle a becsülettel ellenkező dolgot nem kívánt, ezért kijelentette, hogy az állampolgári kötelessége teljesítéséért semmiféle jutalmat nem kér és nem fogad el, de ezen kötelesség hí és becsületes teljesítésén kívül másra a világ minden kincséért sem vállalkozik; nem kér mást, mint tervezett hirlapjának kiadására az engedélyt, és hogy ez az ügye gyorsan intéztessék el. A Wirknernek adott válaszról Kossuth június havában értesítette Zsedényit is, kijelentvén, hogy az augusztusi pestmegyei közgyűlésig vár, s ha addig nem intézik el kérését, számot ad ott, miért lépett le a hirlapírói pályáról és «agitatióba hozza a sajtó borzasztó állapotának kérdését országszerte». Kossuth e fenyegetését nem váltotta be oly mértékben, amint megírta, valószínűleg azért, mert 1844 októberében az egyesületi térre vitte át az izgatást a Kereskedelmi Társaság és a Védegylet megalapításával. Mindamellet van nyom arra, hogy felszólalt a pestmegyei ülésen. Ezt bizonyítja Lederer budai főhadparancsnok jelentése, amely alapon nov. 22-én a haditanács elnöke azt jelentette, hogy Kossuth a pestmegyei gyűlésen kijelentette, hogy a sajtószabadságra kell törekedni,

mert három év mulva forradalom tör ki Magyarországon. A jelentők nem tartották Kossuthot prófétának, de vakmerőségét siettek a bécsi kormánynak tudtára adni.¹

Kossuth azonban nem ejtette el azt a tervét sem, hogy más lapot szerezzen meg. Alkudozást kezdett Helmecezyvel a Jelenkor megszerzésére. Ez a lap Széchenyi érdekkörébe tartozott, 1844-ben még jobban magához akarta csatolni. Kitűnik ez Gervaynak Wirknerhez 1844. jan. 21-iki leveléből,² amelyben Metternich megbízásából ajánlja, beszéljen Széchenyivel a Jelenkor ügyében, mivel nemrég maga számára akarta megszerezni; tudja meg, mikor és mily lépéseket tett ez ügyben. Alig, hogy ez történt, azt a hírt kapta Széchenyi Császár Ferenc cenzortól, hogy Kossuth a Jelenkort 22 ezer frt-on megvette. Erre Széchenyi titkárát, Tasnert bizta meg, beszéljen sürgősen Helmecezyvel, hajlandó-e a lapot bérbe adni, mert akkor átvinné és Szonthagra bizná szerkesztését. Helmecezy azonban halogatta a választ; Kossuth már 6000 frtot ígért neki, ezért többet kívánt Tasnertől. Széchenyi ily összeget nem akart a lapra szánni, ezért elhatározta, hogy ha nem lesz újságja, majd kisebb röpiratokat ad ki.³ Helmecezynek Kossuthtal való alkudozását a bécsi kormány állandóan figyelte, s Wirkner 1844. márc. 22-én megírta Gervaynak, hogy sikerült Helmecezy sógora, Melcer útján a megegyezést megakadályozni, olyképp, hogy a kormány a legkevésbé sincs érintve, és Kossuth rövid idő alatt Pesten minden hirlaptól elesik, hacsak a kormány új lapot nem ad neki. Egy másik levelében⁴ Wirkner részletesen megírta, hogyan lehetett az ügyet megakadályozni. E szerint Melcer épen jókor érkezett Pestre, mert Helmecezy Kossuth-tal szerződést akart kötni, hogy a lapot évi 7500 frtért átadja — 4500-on felüli előfizetésnél számonként még 1 frt 30 krt biztosítva. Helmecezy azonban «usurpált» nemességének elhárítására elfogadta Melcer ajánlatát, hogy néhány ezer frt vagyónrész adományozásáért folyamodjék, ami nemessége megtámadását elhárítaná; ennek ellenében nem adja bérbe a lapot Kossuthnak, soha még dolgozótársának sem veszi, sőt nem adja bérbe olyannak sem, aki a kormány előtt nem kedves. Megígérte, hogy Kossuthnak oly választ ad, hogy ebből senkire semmiféle gyanú nem háramlik. Így tehát, Wirkner szerint, a Helmecezynek adott ígéretet teljesíteni kell, erre majd kiállítja a megígért reverzalist. Helyes volna, ha a kancellár meghatalmazást kapna a nyilatkozatra, s ezt Melcer

¹ Conf. Akten 1844. év 1342. sz.

² Sep. Conf. Akten 1844. év 27. sz.

³ Széchenyi levelei Tasnerhez 1844. febr. 4., 12., 22., 23., márc. 5., 7., 13. és 16. Lásd Kossuthnak Wesselényihez 1844. ápr. 18-iki levelét.

⁴ Sep. Conf. Akten 1844. év 63. sz.

elvinné Helmecezynek. A vagyonrésről Wirkner szóban kívánt nyilatkozni, de értesítette, hogy Helmecezy kész, ha a vagyonrész nagyobb értékű volna, mint amelyet a kormány neki szánt, az esetleges különbözetet megtéríteni. Arra, hogy az adományozás megtörtént-e, nincs további adat, de az bizonyos, hogy Kossuth nem kapta meg a Jelenkort.

Van nyom, amely arra mutat, hogy Beimel nyomdász — látván, hogy Kossuth szerkesztősege mily jó hasznot hozott Landerernek — meg akarta szerezni Kossuthot Mercur című kereskedelmi lapjához szerkesztőnek. A fürge Ferstl rendőrségi főtanácsos útján rögtön értesült a tervről a bécsi kormány is és bár azt is megtudta, hogy a helytartótanács egyik befolyásos tisztviselője pártolja Beimelt, Gervay Metternich és Kolowrat nevében május havában bizalmasan értesítette Mednyánszky Lászlót, a központi könyvvizsgáló hivatal elnökét e körülményekről és Metternichnek arról a kívánságáról, hogy a cenzúra mindent, ami Kossuthra vonatkozik, azonnal jelentsen és felső határozatig ne intézkedjék.¹

Kossuth maga is említi Wesselényihez 1844. aug. 15-én írt levelében, hogy Orosz Józseffel is alkudozott a Pozsonyban megjelenő Hírnökének átruházásáról, de feltételül tűzte ki, hogy neki kell kieszközölnie az engedélyt, hogy a lap Pesten jelenhessen meg. Amint a bécsi kormány bizalmas úton erről is értesült, június 28-án Gervay Metternich nevében felhívta Ferstl főtanácsost, tudja meg, igaz-e ez a hír, sőt azt tanácsolta, adja egyenesen Orosz tudtára, hogy ily átruházáshoz felsőbb engedély szükséges, és a jelen helyzetben Orosznak kötelessége, hogy ne szerződjék és kímélje meg a kormányt a visszautasításból eredő gyűlöletes megtámadtasóktól. Ezt Ferstl meg is tette s július 4-iki válaszában arról értesítette Gervayt, hogy Orosz a közöltek után azonnal megszüntette a tárgyalást Kossuth-tal, de hozzáfűzte azt is, hogy aligha tudott volna megegyezni Kossuth-tal, mert Orosz vitalitiumot akart teljes garantiával, ezt pedig Kossuth nem tudta volna megadni, még akkor sem, ha ötször annyi vagyona volna, mint amennyije van.²

Amint látható, a bécsi kormány elzárt minden utat Kossuth elől. Az ellenzék azonban továbbra is kitartott a mellett, hogy Kossuth lapot kapjon. Egy év mulva, 1845. március 26-án Sedlnitzky jelentése szerint³ meg akarták venni Kulcsár özvegyétől a Nemzeti Ujságot Kossuth részére s az ellenzék e törekvésében kitartott továbbra is.

¹ Sep. Conf. Akten 1844. év 132. sz.

² Sep. Conf. Akten 1844. év 195. sz. Ezzel az államértekezleti tanács is foglalkozott. Conf. Akten 1844. év 867., 890., és 891. sz.

³ Conf. Akten 1845. év 271. sz. és 1163. sz. (dec. 24.) Egy rendőri jelentés szerint Bezerédy István 14000 frtot gyűjtött e célra, de Kossuth elhatározta, hogy falura vonul vissza.

Kossuth erélyes utánjárással is csak annyit tudott ki-
eszközölni, hogy folyamodása júniusban végre a nádortól
a kancelláriához s innen júliusban az államértekezleti tanács
elé került az ügyre vonatkozó történeti visszatekintéssel.¹
E szerint Kossuth, az ellenzéki Pesti Hirlap szerkesztője,
februárban a kancelláriánál benyújtott folyamodványában
Budapesti Évlapok (később egyszerűen Évlapok) címen a poli-
tikára és a szociális életre kiterjedő lap kiadására kért engedélyt,
fedezetül Pestmegye bizonyítványát mellékelte, hogy a megyé-
ben 12000 frt értékű birtoka s így a kiadásra elegendő pénzalapja
van. Folyamodványában megemlíti, hogy alkotmányos ország-
ban szükséges, hogy minden politikai véleménynek legyen
organuma. A mellékelte programja szerint a lap kiterjesz-
kednék a politikai és országgyűlési tárgyakon kívül a poli-
tikai újdonságokra, a gazdaságra, iparra, kereskedelmi sta-
tistikára és nevelésre. Felemlíti Kossuthnak azt az állí-
tását is, hogy több mint három évi szerkesztés után nem kezdő
e pályán, csak az a különbség az eddigi állapothoz viszo-
nyítva, hogy laptulajdonos is akar lenni; továbbá azt is,
hogy ezután is elvhűség, következetesség és lojalitás lesz
a vezérelve. Majd a cenzúrai testülettel egyesült tanulmányi
bizottság nyilatkozatát ismerteti. Ez nem tartotta szükséges-
nek, hogy minden politikai iránynak legyen újságja, mert
a meglévő hírlapok bőven kielégítik ezt az óhajt; sőt rámutatott
arra, hogy ha Kossuth újságszabadalmat kap, a Pesti Hirlap-
pal együtt a radikális párt két, semmiesetre sem kívánatos
szervet nyer, amely egymást a liberális elvekben túllícitálná,
hogy előfizetőiket szaporítsák. Kossuth programját terjengős-
nek tartotta, mert még vallási és teológiai tárgyakat is érin-
tene, s ezt a cenzúra a mostani létszáma mellett nem tudná
kellőképp ellenőrizni, ami politikai szempontból is káros volna,
mert a lap minden osztály kezén megfordulna. Olyan lapot,
amilyent Kossuth akar, nehéz cenzúrázni a jelenlegi kis lét-
szám és nagy munka mellett, azért Kossuth kérését nem kellene
teljesíteni.

A helytartótanács véleményének összefoglalásánál kiemeli
a jelentés, hogy a helytartótanács elvileg régóta és most is
ellenzi a politikai újságszabadalmak szaporítását, mert a libe-
rális és excentrikus eszmék terjesztését elősegítik és jelen álla-
potok megváltoztatására törekszenek. De ha ettől az elvtől a
kormány elfordulna, Kossuth kérelmét, elegendő pénzalapja
lévén, pontos és szigorú biztosítékok mellett nem kellene
elutasítani. A cenzúrai jelentésnek az az állítása, hogy Kossuth
radikális irányzatú cikkeket közül, a helytartótanács szerint

¹ Conf. Akten 1844. év 733. sz. ugyanitt fekszik a kancellária irata
1844. év 17712. sz. és a helytartótanácsé is 1844. év 10843. sz. a.

a cenzúra hibájára mutat; miért engedte meg, hogy mint szerkesztő ily cikkeket közölhessen; ilyeneket a fennálló szabályzatok értelmében nem lett volna szabad nyomtatásra bocsátania. Kossuth programját viszont úgy kellene megváltoztatni, hogy vallási cikkeket egyáltalán ne közölhessen s csak azt közölhesse, amit a cenzúra engedélyez; a hírek közlésénél pedig jelölje meg mindenkor a forrást, továbbá határozottan utasítani kell őt, hogy a felsőbb rendeleteket nem szabad megbirálnia, a hatóságokra, hivatalnokokra és magánosokra vonatkozó becstelenítő közleményeket nem szabad közölnie. Ily formában a kérés teljesítése és a lap címe (Évlapok) ellen nincs kifogás, de a lapot hetenként csak kétszer adhassa ki 2—2 ívnyi terjedelemben. A helytartótanács a cenzúrának csak a munkaszaporodásra és a létszám emelésére vonatkozó véleményét tartotta helytállónak és a lap engedélyezése esetén kérte is a cenzori létszám szaporítását.

A nádor véleményét a jelentés teljesen úgy összegezi, amint az a fentebbiekből már kitűnt. A kancellária véleményéből viszont kiemeli, hogy a többség ellenzi Kossuth kérésének teljesítését. Ez a többség azt vallotta, hogy a helytartótanácsnak a lapok szaporítása elleni elvi véleménye a helyes. Szerintük a politikai újság engedélyezésénél arra kell tekinteni, milyen a folyamodónak a politikai nézete. Kossuthnál ismeretes, hogy teljesen a kormány ellen van és a destruktív párthoz tartozik; különös volna tehát, sőt gyengeség a kormány részéről, ha itt, ahol a kormányelvek konzervatívok, a kormányforma arisztokratikusan monarchikus, és nincs sajtószabadság, egy destruktív demokratikus lapot engedélyezne. A kancelláriai többség szerint a helytartótanács téved, hogy a bajt meg lehet előzni a határok pontos megállapításával, szigorú cenzúrával és a lap elveinek cáfolásával, mert Kossuth programja nagyon elasztikus, úgy-hogy a ravasz kiadó csak kissé elnéző cenzor mellett bármit közölhet lapjában; de különben a cenzortól sem lehet mindent követelni, ő sem vehet mindent észre, és így megjelenhetnének oly cikkek is, amelyekben a cél el van fedve s így nem ismerhető fel; azonfelül minden lapnak megvan a maga külön közönsége, s ezeket más lapban való cáfolással nem lehet meggyőzni. Mindezekért az eddig kormányellenes Kossuth kérésének teljesítését nem javasolhatja a többség, mert szerinte szabadalmat csak a kormány lojalis céljaival egyező politikai hitvallású egyéneknek lehet adni. Kiemeli azonban a jelentés, hogy a többség nézetével ellenkező véleményen voltak Bartal György és Plathy György kanc. tanácsosok. Ezek szerint a kormánynak sem méltóságával, sem hasznával nem egyeztethető össze Kossuth kérésének elutasítása. Méltóságával nem, mert ha túrték, hogy Kossuth előbb írott országgyűlési újságot adjon ki 3 $\frac{1}{2}$ éven át, majd hogy szerkessze a Pesti Hirlapot,

most idősebb korában kenyérkereső pályájáról nem méltányos őt leszorítani; a kormány hasznával sem egyeztethető össze, mert ha Kossuth nem kap szabadalmat, kénytelen lesz valakivel szövetkezni, ami változott formában ugyanaz, mintha szabadalmat kap; ha pedig nem teljesítik kérelmét, ellentétbe jut a kormány önmagával, mert $3\frac{1}{2}$ évig nem tett Kossuth ellen kifogást a Pesti Hírlap szerkesztésénél. Ha viszont azért utasítja vissza a kormány Kossuth kérelmét, mert nem akarja, hogy a politikai lapok száma szaporodjék, de később különös tekintetből másnak mégis adna szabadalmat, az ellenzék teljes joggal vádolhatja a kormányt következetlenséggel és pártossággal. Ha ellenben Kossuth szabadalmat nyerne, a szabadalom esetleges elvesztésétől való félelmében mérsékeltebb lesz — ez elutasítása esetén semmi esetre sem következik be. Bartal és Platthy szerint a lapokat most a mágnások kerítik hatalmukba, a többi rendnek nincs szerve, azért szerintük a nádor véleményét kellene elfogadni és a helytartótanács által módosított program mellett a kérelmet teljesíteni kellene.

Az államértekezleti tanács július 21-iki ülésében foglalkozott Kossuth kérelmével. A kancellária többségének okait oly találóknak tartotta, hogy e mellett foglalt állást, de a nádor véleményéből is elfogadta azt, hogy mivel Kossuth a hírlapírás és szónoklás terén eddig kiváló tehetséget árult el és hírt szerzett magának, azért a kormány érdeke volna, ha «a hatalmas és nehezen legyőzhető ellenfelet» magának lekötölte. Az államértekezleti tanács szerint a nádor bizonyára erre gondolt, amikor azt javasolta, hogy vagy újságszabadalmat kapjon, vagy pedig hogy a kormány más módon tegye neki lehetővé az élete fenntartását. Az államértekezleti tanács szerint ez utóbbi módon kellene Kossuthot lekötöltezni. Szerinte nagy előny volna már az is, ha Kossuth semleges marad és a haladó-pártot nem támogatja tehetségével, de kiszámíthatatlan haszon volna, ha sikerülne a kormánynak őt érdekkörébe vonni és tollát megnyerni. Az államértekezlet azonban úgy vélte, hogy nem feladata az, hogy ily irányban javaslatot tegyen, de kötelességének tartotta erre a legfelsőbb figyelmet felhívni; nem ítélheti meg, hogy hogyan lehetne ezt a célt elérni — de az nem látszik lehetetlennek, bár bizonyára nagy pénzáldozatot követelne, ezt azonban nem szabad sajnálni.

A bécsi kormány úgy látszik várt, hátha mégis meggondolja magát Kossuth, de ez nem következett be, azért másfél hónap múlva 1844. szept. 7-iki kelettel a király úgy döntött, hogy Kossuth kérelme nem teljesíthető.

Az elutasítás híre korán kiszivárgott. Ezt mutatja Sedlitzky rendőrminiszter jelentése, hogy Kossuth követői (Gyurmán Adolf, Banovszky József ügyvéd) Pesten élesen kifakadtak az elutasítás miatt és gyűlöletesen nyilatkoztak a hatóságokról

és egyes személyekről.¹ Ennek tulajdonítható az is, hogy az ellenzéki megyék (Hont, Vas, Pest, Bereg, Trencsén, Máramaros, Bihar, Liptó) felirattal fordultak a királyhoz, hogy Kossuthnak adjon lapszabadalmat, de ezeket a feliratokat a kancellária mind ad acta tette.

Kossuth maga október 4-iki levelében azt írta Wesseleányinek, hogy hirlapi pályájának, úgy látszik, már vége, de nem bánja, mert annál több ideje marad a megyei életre és az egyesületi munkásságra — s valóban akkor alakult meg az országgyűlésen a Védegylet, amely oly sok kellemetlen percot szerzett a bécsi kormánynak.

Kossuth azonban még októberben sem tudta bizonyosan, csak sejtette, hogy elutasították kérelmét. Minthogy minél hamarább meg akarta tudni a valóságot, 1844. okt. 24-én Metternichhez fordult levélben és vagyoni megcsaládi helyzetére hivatkozva megkérte, hogy a végleges döntésre nézve sürgősen intézkedjék. Csak e levele után, 1844. dec. 13-án, küldetett el a döntés Kossuth kérelme ügyében a kancelláriához s innen a helytartótanácshoz, úgyhogy Kossuth csak 1845 legelején kapta kézhez.

Könnyű volna megállapítani a fentiek alapján, hogy talán el lehetett volna kerülni a bajt, ha a nádor tanácsára hallgatnak és Kossuthnak megadják a szabadalmat; de ez nem volna helyes megállapítás, mert Kossuth mint lapszerkesztő bizonyára még hathatósabban harcolt volna eszméiért, ami csak siettette volna az elkerülhetetlen döntést. Elkerülhetetlen volt, mert a magyar alkotmány függetlensége és az alkotmánynak — demokratikus irányzattal — a magyar népre való kiterjesztése nem volt elodázható. Haladó eszme volt, amely a nemzet többségét hatalmába vonta és lelkesítette, s ezt nem tudta Széchenyi sem elodázni a békés haladás érdekében. S amikor a párizsi forradalom hírére Kossuth és eszméi az egész vonalon győztek, kétségtelen, hogy Kossuth híres 1848 márciusi felirati javaslatának német fordítása is hozzájárult a bécsi márc. 13-iki forradalom kitöréséhez, amely egyfelől elsöpörte Metternichet és rendszerét, másfelől lehetővé tette a független magyar minisztériumot és egy időre Kossuth diktátorságát.

VISZOTA GYULA.

¹ Conf. Akten 1844. júl. 20. 816 sz.